

- Unikt

Det sentrale billedarkivet etter NS gikk tapt i 1945. Med funnet på loftet hos politiadjutant Tharaldsen, kan imidlertid Nasjonal Samlings sentrale billedsamling anses som gjenfunnet.

De 3500 fotografiene, hvorav ca. 500 stammer fra tyske propagandabyråer, vil bli overlevert Norges Hjemmefrontmuseum. Fra før av har museet mellom 500 og 1000 NS-bilder. Det vil nå bli sentret for fotografisk dokumentasjon av Quisling og hans bevegelse.

I tillegg har Norsk Telegrambyrå en del fotografier fra NS, men da fortrinnsvis av den utadvendte virksomhet. Det samme gjelder Arbeiderbladet, som «arvet» arkivet etter NS-avisa Fritt Folk. Også på Universitetsbibliotekt i Oslo ligger et visst materiale.

Men ingen av disse arkivene kan i størrelse måle seg med den samlingen som Tharaldsen uten å vite det, hadde gjemt i sin kiste.

— Enestående

— Funnet er enestående, heit utrolig, sier journalist Guri Hjeltnes. Hun var billedredaktør for Fax-verket «Den norske nasjonalsosialismen», og måtte dengang skaffe til veie fotografier fra en rekke mindre samlinger, private og offentlige.

— Dette arkivet skulle jeg meget gjerne hatt adgang til, sier Else Gullvåg i Aschehoug forlag, som har ansvaret for billedredigeringen av verket «Krigen i Norge». Også hun har hittil vært avhengig av at private samlere har stilt bilder til disposisjon, ved siden av det sparsomme offentlige materialet om NS.

— Ingen andre har maken til

denne arkivet, som i mange år har etter søkt krigstidas billedmateriale. Jensen har selv vært på jakt etter billedarkivet etter NS' propagandaleder, og konstaterer at det ikke forelå bevar.

Lå på golvet

— Under arrestasjonene av NS-folk sommeren 1945 ble nok ikke det fotografiske materialet ansett som særlig verdifullt, mener Jensen.

En fotograf som under krigen arbeidet i Billed- og Filmarkivet i NS' sentrale propagandaavdeling, bekrefter dette overfor Dagbladet.

— Da jeg den 25. mai 1945 kom oppom film- og billedkontoret i Folketeaterbygningen, var alle skuffer tømte og NS' sentrale billedarkivet lå spredd utover golvet, forteller vår kilde. — Det var det siste jeg så av bevegelsens sentrale billedsamling, før jeg selv ble arrestert.

Sjøppelhaugen

Ingen andre kan heller gjøre rede for denne samlingens skjebne. Formodentlig gikk den på Sjøppelhaugen, før Arbeiderpartiet igjen overtok kontorene i Folketeaterbygningen.

Men fordi både kvinne- og ungdomsbevegelsen sikret seg kopier av partiets billedmateriale, og Hirden gjorde det samme, kan politiets beslag derfra i 1945, som endte i Tharaldsens kasse, regnes som et noe nær fullstendig rekonstruert sentrallarkiv.

Fortsettelsen

Mandag:
Quislings kvinner
Tirsdag:
På østfronten
Onsdag:
Quislings barn

Dagbladets Hans Fredrik Dahl (t.h.). Innfelt Bjørn Tharaldsen.

(Foto: Tom Martinsen)

Bildene gjemt i trekasse

Det var sist høst brødrene Tharaldsen ble oppmerksomme på at den brune trekassen fra foreldrenes loft inneholdt sjeldne verdier.

Kassen sto igjen etter faren, politiadjutant Trygve D. Tharaldsen, som etter krigen arbeidet i Oslo-politiets landssvikavdeling.

Øverst lå et lag dokumenter fra hans arbeid med å registrere og rulle opp den enorme NS-organisasjonen, overveien- de av privat art. Under lå 3500 fotografier i tilfeldig uorden, alle med motiver fra partiet NS og dets virksomhet siden starten i 1933 til sammen-

bruddet våren 1945.

— Far døde for et par år siden. Jeg er ganske sikker på at han hadde glemt de gamle fotografiene, men trodde kassen inneholdt egne ting, sier Per-Olav Tharaldsen til Dagbladet.

Hvordan han fikk tak i bildene, vet vi ikke. Men jeg er ganske sikker på at de var fars, i den forstand at han enten reddet dem unna Sjøppelhaugen, eller rett og slett fikk dem av sine over-

ordnede som uinteressante for rettsoppgjøret. Dengang ble jo svært mye nazi-etterlatenskaper kastet eller ansett som verdiløse. Nå er dette annerledes. Vi ønsker å overlate fotografiene til et offentlig arkiv, og har fått det råd å henvende oss til Norges Hjemmefrontmuseum. Det passer bra, siden far var i Mil- org. under krigen og måtte flykte til Sverige med familien i 1944.

på vei til Sovjet, der Den norske legion ble satt inn i

Nytt stort arkivfunn

Jentehirden slår vakt om frontkjemperne! Fra mottakelsen av Politikompagniet på Akershus 1943. Det nye NS-arkivet viser at barn ble brukt bevisst som virkemiddel i parader og propaganda.

NS-BILDER I TUSENVIS

Flere tusen ukjente fotos av Quisling og hans bevegelse er overraskende dukket opp på et loft i Oslo. Den unike bildesamlingen, som er langt større enn noe annet foto-arkiv etter partiet Nasjonal Samling, viser titusener av partimedlemmer i politisk og privat virke over hele landet mellom åra 1933 og 1945.

AV HANS FREDRIK DAHL

— En enestående samling. Tilsvarende finnes ikke noe annet sted, sier eksperter Dagbladet har vært i kontakt med.

— Hyggelig at samlingen har verdi. Vi forærer den til Norges Hjemmefrontmuseum og håper at den kommer til nytte der, sier eierne, brødrene Per-Olav og Bjørn Tharaldsen i Oslo. Hjemmefrontmuseets leder, generalmajor Reidar Torp, sier

Reichskommissar Terboven med skistav, på vei til Hirdens skivrenn på Øvreseter vinteren 1944. Et sjeldent bilde av Norges egentlige hersker.

til Dagbladet at han gjerne tar imot gaven, men at han må snakke med riksantikvaren om den endelige plassering av den. — Men jeg finner det jo naturlig at materialet havner hos oss, legger generalmajor Torp til.

Private album

Dagbladet har gått igjennom de mange tusen fotografiene, som gir et enestående innsyn i partiet NS og dets merkelige historie.

Her er partimedlemmers private foto-album, innlevert til propagandalederen Halldis Nergaard Østbye under krigen som verdifullt materiale fra «kampåra» før 1940. Vi ser stevner og riksmøter fra 30-åra med Quisling på talerstolen og Maria smilende på benken ved siden av. Overhodet viser fotografiene at Maria Quisling opptrådte offtiselt flere ganger og ikke kan ha levd så tilbaketrukket som hun seinere ga inntrykk av.

Heydepunkt

Blant sjeldenhetene i samlingen er fotograf Schreders «offisielle» bildealbum fra Nasjonal Samlings landsmøte i Trondheim i 1934, med detaljerte studier av ledelse og medlemmer fra den tid da NS sto på høydepunktet som frivillig politisk parti i Norge. Advokat J. B. Hjort, generalsekretær Fuglesang og direktør Gulbrand Lunde var dengang de dynamiske lederskikkelser, ved siden av den uutgrunnelige Quisling.

Krigens image

Etter at den tyske okkupasjonsmakt hadde gjort NS til landets eneste lovligte parti i 1940, skiftet Quislings bevegelse både innhold og image. Med tysk hjelp ble partiet forsøkt

utvidet til et uniformert masseparti etter mønster fra Hitlers NSDAP. Bildematerialet viser hvordan organisasjonsarbeidet kom i gang høsten 1940 og skjøt fart gjennom 1941 og 1942 NS' «gode år» under krigen. Uniformer sydd, grader, distinksjoner etter detaljerte oppskrifter.

Det ble parader, fester, stevner og seremonier. Hirden marsjerte i gatene med musikk og vaiende flagg. Partiet feiret 17. mai foran slottet med blomster og faner som i fredstid. Stabler av bilder viser vilken vekt det ble lagt på sosiale arrangementer, fra Jente-Hirdens julefester til allsangen på Frontkjempernes hvilehjem og NS-kvinnens tiltak for å lære norske husmødre å snu på silda i kostholdet. «Vi tar det vi har», led slagordet på partikvinnens husholdsmesse i 1942.

Tysk kritikk

Tyskerne var likevel ikke fornøyd med aktiviteten. En lengre rapport fra SS-offiseren Hans-Dietrich Neumann høsten 1942 som finnes blant Tharaldsens papirer, klager over slapphet og likegyldighet i NS. «Koketteringen med kjære gamle tradisjoner må opphøre. NS-medlemmene må forstå at det er en revolusjon vi vil ha», sier han.

Det dystre bildemateriale fra Østfronten, der fem tusen nordmenn kjempet med Hitler mot Sovjet, viser at noen levde opp til den soldatånd tyskerne krevde. Men hjemme i Norge hadde nok regjeringspartiet NS større sans for hytteturer, skiløp og bayerøl rundt langbordet enn for kamp og offer, ifølge bildematerialet.

Kvinnenes parti

Av særlig stor verdi i samlingen er den utførlige doku-

3500 NS-bilder i én kiste. Per-Olav Tharaldsen viser innholdet til

mentasjon av NS-kvinnens arbeid. Partiet tiltrakk et meget høyt antall kvinner, og bildene fra deres organisasjonsliv kaster lys over en nærmest ukjent side av norsk vinnehistorie. En annen del av det oppdukkede materialet stammer fra NS ungdomsbevegelse, og viser hvordan barn ble trukket direkte inn i nazismens politikk. Patetiske bilder fra «Småhirden» og dens arrangementer viser hvordan førerdyrkelse og raselære ble søkt innpodet fra tidlige barneår. Tusenvis av nordmenn i 55-årsalderen i dag, må ha trådt sine barnesko i førermarsjer i full offentlighet under krigen. De ble selvfølgelig som mindreårige ikke straffet etterpå og har derfor ikke etterlatt seg særlig dokumentasjon i andre arkiv. Med funnet av de 3500 fotos i politiadjutant Tharaldsens kasse, er også dette sikret for ettertid.

Kanonføde...? Norske frontkjempe Leningradavsnittet.